

VIIPURIN SUOMALAISEN
KIRJALLISUUSSEURAN
TOIMITTEITA

23

Diasporan Viipuri

Muistojen kaupunki sotien jälkeen

TOIM.
SATU GRÜNTHAL & KRISTIINA KORJONEN-KUUSIPURO

Kannen kuva: Postikortti 1900-luvun alusta. Yksi Monreposin puiston
kiinalaisista kaarisilloista. Wiipurin Arkistoyhdistys (WAY), a5a71. Wiipuri.fi.

Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran toimitteita 23
Diasporan Viipuri – Muistojen kaupunki sotien jälkeen

Toimittaneet:

Satu Grünthal (osan toimittaja)

Kristiina Korjonen-Kuusipuro (osan toimittaja)

Anu Koskivirta (sarjan päätoimittaja)

H. K. Riikonen (sarjan päätoimittaja)

lisa Aaltonen (sarjan toimitussihteeri ja kuvatoimittaja)

Taitto ja graafinen suunnittelu: Eemeli Nieminen

ISBN 978-952-69280-7-4 (sid.)

ISBN 978-952-69280-8-1 (PDF)

ISSN 1236-4304 (sarja)

Painettu: 2021, Digipaino Kirjaksi.net

Painosmäärä: 250 kpl

Ensimmäinen painos

Julkaisija: Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura ry, Helsinki

Jouko Teperin opettajantyö viipurilaisuuden ja karjalaisuuden vaalijana sotienjälkeisessä Suomessa

Jouko Teperi syntyi Viipurissa 3. kesäkuuta 1922. Varhaislapsuuden hän vietti Muolaassa, jossa hänen isänsä toimi Perkjärven aseman kirjurina. Syksyllä 1930 perhe muutti Kellomäelle isän tultua nimitetyksi uuden aseman asemapäälliköksi. Näitä lapsuuden vuosia Kellomäellä Teperi on kuvannut värikkäästi muistelmateoksessaan *Kannakselaispoika sodassa ja vähän koulusakin*. Muistelmien perusteella lähes kaupunkimainen miljöö oli virikkeellinen ja kansainvälinen kasvuympäristö, joka antoi tilaisuuden muodostaa avaran ja monipuolisen maailmankuvan.¹ Teperin koulutie oli vaikea ja rikkonainen. Kansakoulu keskeytyi miltei vuodeksi sairastumisen takia, eikä Kellomäellä ollut aluksi lainkaan alakansakoulua. Kahden kansakouluvuoden jälkeen Teperi hyväksyttiin keväällä 1932 Terijoen yhteislyseon oppilaaksi.²

Sodan ja Neuvostoliiton uhan voimistuessa 1930-luvun kuluessa Teperi omaksui vähitellen isänmaallisen ja maanpuolustuksellisen maailmankatsomuksen, josta muodostui hänelle pysyvä ideologinen näkemys. Kesällä 1939 kuudennen luokan oppikoululainen osallistui Kannaksella vapaaehtoiseen linnoitustyöhön ja liittyi suojeluskuntaan. Vuosikymmeniä myöhemmin hän muisteli, kuinka Neuvostoliiton ja Venäjän uhka oli ”ajatusten taustalla värjyvä tosiseikkana”.³ Teperin perhe muutti 1938 Säiniölle, josta isä oli saanut uuden asemapaikan päällikön tehtävän. Asema ja kotitalo vaurioituivat ilmapommituksessa talvisodan syyttyä. Perhe sijoittui tämän jälkeen isän komennuksen takia Pohjanmaalle, Tervajoen asemalle Isoonkyröön. Koulunkäynti jatkui hetken aikaan Vaasan yhteiskoulun lukioluokilla katketakseen jälleen uuden sodan vuoksi.⁴ Juhannuksen jälkeen 1941 Teperi värväytyi vapaaehtoisena Suomen armeijaan. Lyhyen sotilas-koulutuksen jälkeen hän siirtyi rintamalle moottoroidun kevytosaston viestimiehenä. Kesäkuussa 1943 Teperi haavoittui kranaatti-iskussa Maaselän kannaksella Karhumäen kaupungin pohjoispuolella. Toipuminen tapahtui Helsingin Invalidisairaalassa. Jatkosodan lopulla Teperi palasi vielä sotapalvelukseen Viipurinlahdelle.⁵

Sodan jälkeen Teperi suoritti keskeytyneet lukio-opinnot loppuun ja aloitti historian opinnot Helsingin yliopistossa, josta hän valmistui 1949 filosofian kandidaatiksi. Kiinnostus historian oppiaineeseen oli syntynyt jo nuoruusvuosina. Päätöksen ryhtyä historian opettajaksi Teperi teki oppikoulun kolmannella luokalla. Opettajantyö käynnistyi Parikkalan yhteiskoulussa, josta hän siirtyi 1952 Helsingin Yhtenäiskoulun ja Reaalilukion historian opettajaksi. Koulun siirtyessä Herttoniemeen Jouko Teperistä tuli aluksi Herttoniemen yhteiskoulun vararehtori ja vuodesta 1954 lähtien rehtori, jossa tehtävässä hän toimi eläkkeelle siirtymiseen saakka kevääseen 1985.⁶

Karjalassa vietetty lapsuus ja nuoruuden aika muodostivat vahvan kokemuspohjan Teperille, joihin aiheisiin ja teemoihin hän usein palasi. Useimmat Teperin historialliset kirjoitukset ja tutkimukset käsittelivät Karjalaa. Alueen elämään, henkiseen, sivistykselliseen ja kulttuuriin ilmapiiriin hän paneutui teoksissaan syvällisesti ja monipuolisesti. Opettajan työn ohessa ilmestyivät aluksi 1952 paikkakuntahistoriikit *Säkkijärven vaiheita keskiajalta viime vuosisadan alkuun* sekä *Ilola: erään kannakselaiskylän vaiheita*. Jälkimmäisessä työssä Teperi vaali voi-

makkaasti karjalaista perintöään. Usko Jumalaan, vapauden rakkaus, työn kunnioittaminen ja iloinen eteenpäin katsova mentaliteetti muodostivat Karjalan-henkisen jatkumon myös hävityn sodan jälkeen.⁷

Teperin väitöskirja valmistui 1959. Se käsitteli Viipurilaisen osakunnan historiaa 1826–1866. Tutkimuksen yksi keskeinen päätelmä oli se, että Viipurista oli lähtenyt kipinä, joka sai maakunnan ylioppilaat toimimaan kansankirjaston ja alueen sivistyksen hyväksi. Siellä tämä työ yhä laajentuen jatkui samojen miesten ansiosta kuin osakunnassakin. Tutkimus sai jatko-osan 1988 *Henkinen taistelu Karjalasta autonomian ajan lopulla: Viipurilainen Osakunta 1868–1917*. Samasta aatehistoriallisesta aihepiiristä syntyivät teokset *Vanhan Suomen suomalaisuusliike I ja II* sekä *Karjalan Liiton taisteluvuodet 1940–1960*. Jälkimmäisessä historiikissa Teperi kiteytti järjestön missioksi työskentelyn kokoavana voimana karjalaisen kulttuurin vaalijana ja kehittäjänä.⁸

Teperin kirjoitustyyli oli omintakeinen ja värikäs. Historia, elämä, aatteet, ideat ja tulevaisuus olivat jatkuvien kamppailujen värittämiä, teosten otsikoiden metaforat jopa sotaisia. Teoksessa *Henkinen taistelu Karjalasta autonomian ajan lopulla* Teperi kirjoitti: ”Idän uhkaa torjuville viipurilaisille ylioppilaille saattoi myös olla vaikeaa hyväksyä eri yhteiskuntaluokkien yhä suurempaa vastakkaisuutta ja kansan jakautumista kahtia. Juuri silloin, kun voimat olisi pitänyt yhdistää kansallisten päämäärien puolustamiseen”.⁹ Saman teoksen väliotsikkotasolla näkyvät Teperin usein käyttämät määreet, kuten uhka, tappio, valtaaminen, murtautuminen ja taistelu. Menetetyn Karjalan tuottamat taistelukokemukset ikään kuin jatkuivat hänen tuotantonsa yhtenä taustalla vaikuttavana tekijänä läpi elämän. Teperin käyttämä kamppailuretoriikka on hyvin nähtävissä myös yhden hänen pääteoksistaan *Yksityisoppikoulujen historia 1872–1977* väliotsikoissa: *Kouluvallankumous lähestyy hiipivin askelin, Yksityisoppikoulujen tuhoaminen osana Suomen vallankumouksen valmistelua, Itsenäisyystaistelu alkaa Lapin läänistä sekä Tampereella osavoitto, Turussa tappioita, Nurmijärvellä korvaava koulu*.¹⁰

Myös luonnon ja ihmisen välillä Teperi näki ikiaikaisen kamppailun. 1977 hän julkaisi teoksen *Sudet Suomen rintamailla ihmisten uhkana 1800-luvulla*. Kirjan esipuheessa Teperi kirjoitti: ”Koko tutkimus lienee sinällään puheenvuoro sudesta ja ihmisestä, joiden välillä ei rintamailla näytä milloinkaan jatkuva rauhanomainen rinnakkaiselo olevan mahdollista”. Teos päättyi seuraaviin päätelmiin: ”Silti jäi vielä menetysten ajan kokoneen sukupolven mieliin pitkäksi aikaa pelko, jospa sudet kuitenkin vielä kerran palaavat. Pelon ja metsästä vaanivan uhan väistämiseen tarvittiin monia vuosikymmeniä ja uudet sukupolvet.”¹¹

Julkisuudessa näkyvimmän ja poliittisesti merkittävimmän työnsä Jouko Teperi teki Helsingin yksityisoppikoulujen yhdistyksen HYY:n puheenjohtajana. Yhdistys perustettiin 1971 turvaamaan yksityisten oppikoulujen asemaa peruskoulu-uudistuksen murroksessa. Näissä kamppailuissa Teperi toimi yksityiskoulujen tinkimättömänä ja perustuslaillisena puolustajana. Yksityisoppikoulumuoto, koulujen autonomia ja vahva paikallisuus olivat Teperille varmin tae demokraattisen ja autonomisen kasvatuksen toteuttamiseksi yhteiskunnassa, eikä hän koskaan piilottanut tätä missiotaan.¹² Teperin johtama yhdistys yhdessä muutamien harvojen yksityisoppikoulujen puolustajien kanssa sai vähitellen koulujen aseman turvattua. Taistelu yksityiskoulujen toimintaoikeudesta Suomessa kesti lähes kymmenen vuotta. Kahdeksantoista yksityiskoulua jäi syksyllä 1977 Helsingissä peruskoulua korvaavaksi kouluksi ja yksityiseksi

lukioksi. Herttoniemen yhteiskoulun kamppailu jatkui vielä tämänkin jälkeen. Pysyvä peruskoulutehtävä hyvin menestyneelle koululle saatiin 1979.¹³ Teperin osuutta tässä haastavassa koulutuspoliittisessa taistelussa voi pitää merkittävänä.¹⁴

Teperin viimeiseksi teokseksi jäi *Sata vuotta rautatien leipää: erään karjalaisen suvun vaiheita 300 vuoden ajalta*. Teos kertoo Teperin isoisän Pekka ja isän Reino Teperin elämänvaiheista 1869–1969. He molemmat tekivät pitkän virkauran rautateiden palveluksessa. Sukunsa yli satavuotiset kokemukset Teperi kiteytti seuraavasti: ”Kenties on hyvä muistaa tänäkin päivänä. Kullakin sukupolvella on ollut omat vaikeutensa ja ilonsa, mutta aina ovat esi-isätkin sentään selviytyneet, miksi siis emme mekin.”¹⁵

Teperi sai 1980 professorin arvonimen ansioistaan koulumiehenä ja historian tutkijana. Hän kuoli 86-vuotiaana 21. marraskuuta 2008. Jouko Teperi ei elämässään aina kohdannut tai valinnut helpointa tietä. Muistokirjoituksessa joulukuussa 2008 professori Pekka Suvanto ja opetusneuvos Timo Tenhola luonnehtivat Teperiä lujatahtoiseksi ja vahvaksi persoonaksi, joukossa hallitsevaksi.¹⁶ Teperin monien kamppailujen elämänkulkua kuvastaa osuvasti yksi hänen mieliaforismeistaan:

”Tietä käyden tien on vanki, vapaa on vain umpihanki.”

Aaro Hellaakoski 1946

Tuomiorovasti Aapo Santavuori (1883–1967) toimi ennen sotia pappina Viipurissa ja opetti uskontoa Viipurin uudessa yhteiskoulussa. Koulu jatkoi toimintaansa Helsingissä Karjalan yhteiskouluna vuosina 1940–1986. Muistelmissaan *Muistoja Kannakselta ja Viipurista* (1963) Santavuori kuvaa tunnelmiaan Karjalan yhteiskoulun vihkiäisissä vuonna 1955: ”Vihittävän koulun edeltäjän, Viipurin Uuden Yhteiskoulun valoisa kuva päilyi sieluni silmäin edessä. Katseeni etsi tuota kaunista koulurakennusta pienen puiston ja Myllymäen avaran aukion äärellä sekä sen miellyttäviä luokkahuoneita, auloja ja pihamaata, joissa Karjalan kotien herkästi tuntevat lapsukaiset luontevasti ja avoimesti seurustelivat opettajiensa kanssa, ahertelivat ja kisailivat keskenään. Vanhat muistot nousivat valvomaan ja sisimmässäni soi unohtumattomien kouluun liittyvien kohtalojen sävel. Mieli herkistyi. Menetyksen muisto nousi sydämeen viiltävänä. Mutta kun sitten näin uuden opinahjon avarat suojat täynnä aamun kansaa, joka lapsuutensa ja nuoruutensa pyhäisessä kaunistuksessa astui esiin kuin aamubarhainen kaste luonnon helmasta, niin katse kirkastui. ’En minä kuole vaan elän’, kuulin Viipurin Uuden Yhteiskoulun julistavan seuraajalleen, Karjalan Yhteiskoululle.”

Viitteet

1	Teperi 2000, 6, 17; Teperi 1998, 62.	9	Teperi 1988, 237.
2	Teperi 2000, 74, 78.	10	Teperi 1995, 241, 257, 270, 283.
3	Teperi 2000, 57, 87.	11	Teperi 1977, 7, 166.
4	Teperi 2000, 90, 108.	12	Salminen 2013, 139–140; Teperi 1996, 8.
5	Teperi 2000, 123–124, 197, 200, 213.	13	Teperi 1996, 122.
6	Teperi 1998, 62–63; <i>Helsingin Sanomat</i> 28.12.2008; Teperi & Salminen 1993, 102.	14	Pietiäinen 1995, 256–257.
7	Teperi 1952, 30.	15	Teperi 2005, 23.
8	Teperi 1959, 328; Teperi 1993, 180.	16	<i>Helsingin Sanomat</i> 28.12.2008.
		17	Santavuori 1963, 152.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Sanomalehdet

Helsingin Sanomat 28.12.2008.

Matriikkelit

Teperi, Jouko & Salminen, Jari (1993). Yksityisoppikoulumatrikkeli 1872–1977. Helsinki: Kirjayhtymä.

Painetut lähteet ja tutkimuskirjallisuus

Pietiäinen, Jukka-Pekka (1995). "Yksityisoppikoulut vaurastuvassa Suomessa 1944–1977". Teoksessa Yksityisoppikoulujen historia, toim. Jari Salminen, Jukka-Pekka Pietiäinen & Jouko Teperi. Helsinki: Yksityiskoulujen liitto ry., 77–267.

Salminen, Jari (2012). Munkasta maailmalle. Munkkiniemen yhteiskoulun historia 1938–2013. Porvoo: Munkkiniemen yhteiskoulu.

Santavuori, Aapo (1963). Muistoja Kannakselta ja Viipurista: vanhan papin kertomaa. Helsinki: Otava.

Teperi, Jouko (1952). Ilola: erään kannakselaiskylän vaiheita. Helsinki: kustantaja tuntematon.

Teperi, Jouko (1959). Viipurilainen osakunta 1828–1868. Historiallisia tutkimuksia 54. Forssa: Helsingin yliopisto.

Teperi, Jouko (1977). Sudet Suomen rintamailla ihmisten uhkana 1800-luvulla. Historiallisia tutkimuksia 101. Helsinki: SHS.

Teperi, Jouko (1988). Henkinen taistelu Karjalasta autonomian ajan lopulla: Viipurilainen Osakunta 1868–1917. Lappeenranta: Karjalan kirjapaino.

Teperi, Jouko (1993). Karjalan liiton taisteluvuodet 1940–1960. Helsinki: Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura.

Teperi, Jouko (1995). "Yksityisten oppikoulujen taistelu olemassaolostaan". Teoksessa Yksityisoppikoulujen historia 1872–1977, toim. Jari Salminen, Jukka-Pekka Pietiäinen & Jouko Teperi. Helsinki: Yksityiskoulujen liitto ry, 241–316.

Teperi, Jouko (1996). Jo joutui armas aika...: rehtorin puheita ja kevään ylioppilaita Helsingin yhteiskoulu ja reaalilukiassa sekä Herttoniemen yhteiskoulussa 1955–1985. Helsinki: Helsingin yhteiskoulu ja reaalilukio.

Teperi, Jouko (1998). Kohtalona Karjalan aatehistoria. Teoksessa Miten meistä tuli historian tohtoreita, toim. Päiviö Tommila. Helsinki: SHS, 62–66.

Teperi, Jouko (2000). Kannakselainen koulupoika sodassa ja vähän koulussakin. Lappeenranta: Karjalan kirjapaino.

Teperi, Jouko (2005). Sata vuotta rautatien leipää: erään karjalaisen suvun vaiheita 300 vuoden ajalta. Lappeenranta: Karjalan kirjapaino.

Kuvalähteet

- s. 15** Valokuvat ja kollaasi: Kristiina Korjonen-Kuusipuro.
- s. 26** Kartta: Eemeli Nieminen.
- s. 45** Valokuva: E. M. Staf. Teatterimuseon arkisto. 07032459001.
- s. 51** Valokuva: Matti Pukkila. Teatterimuseon arkisto. 97082002.
- s. 52** Valokuva: Matti Pukkila. Teatterimuseon arkisto. 99027157.
- s. 53** Valokuva: Matti Pukkila. Teatterimuseon arkisto. 99027156.
- s. 55** Valokuva: Eino Nieminen. Teatterimuseon arkisto. 07032783002.
- s. 58** Valokuva: Yrjö Huitinen. Teatterimuseon arkisto. 99028042.
- s. 60** Valokuva: tuntematon. Satu Grünthalin yksityisarkisto.
- s. 62** Valokuva: Tapio Hartikainen. Teatterimuseon arkisto. 96046006.
- s. 81** Valokuva: Valokuvaamo L. Jänis.
- s. 99** Valokuva: Jani Karhu.
- s. 106** Valokuva: Pauli Ukkonen.
- s. 122** **vas.** 1950-luvun kuva Hilda ja Urho Härmän albumi, Päivi ja Ilkka Kuivalaisen yksityisarkisto.
- s. 122** **oik.** Vuoden 2021 valokuva: Kristiina Korjonen-Kuusipuro.
- s. 130** Valokuva: Seppo Pelkonen. Lappeenrannan museot.
- s. 140** Pertti Jarlan yksityisarkisto.
- s. 189** Kuva teoksesta *Elävää historiaa: peruskoululaiselle* (1986).
- s. 191** Kuva teoksesta *Peruskoulun historia: 4 Työkirja* (1975).
- s. 193** Kuva teoksesta *Keskikoulun Suomen historia* (1950).
- s. 205** **ylh.** kuva teoksesta *Karjalan yhteiskoulu. Viipurin uusi yhteiskoulu 1905–1965* (1965).
- s. 205** **alh.** Lappeenrannan museot. WMWE226:1.
- s. 239** Valokuva: Juho Vikstedt. Lahden kaupunginmuseo. LHMVHMLV10338:183 MVHMLV10338_1183.
- s. 240** Valokuva: Leo Nevalainen.
- s. 246** **oik.** Wikimedia Commons.
- s. 246** **vas.** Kansallisarkisto.
- s. 258** Выборгский объединенный музей-заповедник (ВОМЗ). Выборг. [Viipurin museotoimi.]
- s. 261** Выборгский объединенный музей-заповедник (ВОМЗ). Выборг. [Viipurin museotoimi.]
- s. 263** Выборгский объединенный музей-заповедник (ВОМЗ). Выборг. [Viipurin museotoimi.]
- s. 281** Valokuva: Ebbe Linde. Svenska litteratursällskapet i Finland. SLSA 566_386.
- s. 296** Valokuva: tuntematon. Svenska litteratursällskapet i Finland. SLSA 566_es25.
- s. 303** Museoviraston kirjasto.
- s. 316** Museoviraston kirjasto.